

POMEN EVROPSKEGA PROJEKTA THETRIS PRI RAZVOJU PODEŽELJA NA GORIŠKEM

JASNA FAKIN BAJEC

Dr. etnoloških znanosti in prof. zgodovine
 Sekcija za interdisciplinarno raziskovanje ZRC SAZU
jasna.fakin@zrc-sazu.si

»Verjeti, da bodo Evropo iz krize potegnili tehnokrati, strokovnjaki, ekonomisti, tudi doktorji ekonomije – in ti se pogosto motijo – je napaka. Po mojem prepričanju so prava pot, ki vodi iz krize, kultura, izobraževanje, univerze, mladina. O njih sploh ne govorimo, a so bistveni, če hočemo vrniti Evropi dušo, vizijo in duha.«

(Jack Lang, bivši francoski minister za kulturo, *Delo, Sobotna priloga*, 1. december 2012, str. 25).

Podeželje se v evropskem in slovenskem prostoru sooča z vrsto težav. S socialnega in ekonomskega vidika se razvojni problemi kažejo med drugim tudi v pomanjkanju medsebojnega zaupanja in povezovanja med lokalnimi skupnostmi ter prebivalstvom, kar posledično ogroža prizadevanja za tesnejša partnerska povezovanja in sodelovanja tudi na področju trženja in razvoja novih konkurenčnih lokalnih produktov. Obenem so ključni problemi sodobnega razvoja neugodne socialne in finančne razmere za vzpostavljanje ustvarjalnega okolja, neusklajeno delovanje lokalne politične javnosti, stroke, gospodarstvenikov in domačega prebivalstva ter trenutna pasivnost krajanov. Hkrati vse večja brezposelnost, ki je še zlasti problematična med mladimi in starejšimi, beg možganov, zapuščenje kmetijskih dejavnosti, staranje prebivalstva, vse večje število revnih ljudi in okoljsko neravnovesje spodbujajo razmišljanje, kako celostno pristopiti k reševanju aktualnih težav oziroma kako s razvojem novih dopolnilnih dejavnosti na podeželju vzpostaviti nova delovna mesta oziroma dodatne vire dohodka.

Pot k iskanju rešitev na predstavljene probleme se kaže tudi v aktivnostih povezanih s kulturno dediščino, zlasti z raziskovanjem, ohranjanjem, predstavljanjem, ponovno rabo preteklih znanj, večšin in materialnih ostankov.

V znanstvenih razpravah se pri vključevanju dediščine v reševanje aktualnih razvojnih dilem osredotoča na dva segmenta: pomen znanj in izkušenj naših prednikov pri razvijanju novih konkurenčnih izdelkov in storitev na temelju tradicije in inovacije ter pomen dediščinskih dejavnosti za vzpostavljanje socialne in teritorialne kohezivnosti, medgeneracijskega povezovanja, novih oblik vseživljenjskega učenja, pogojev za ustvarjalno okolje. Ker so naši predniki živeli v sožitju z naravo, so lahko njihove znanje, izkušnje in dosežki izrednega pomena za razvoj novih trajnostnih izdelkov in storitev na temelju obogatitve tradicije z sodobnimi tehnološkimi znanji in potrebami. Pomen dediščinskih praks pri utrjevanju socialnih povezav, krepitevi lokalne identitete, spodbujanju sodelovanja lokalnega prebivalstva s stroko in politično javnostjo pa bo v nadaljevanju predstavljan skozi kratko predstavitev aktivnosti, ki se izvajajo v okviru mednarodnega projekta THETRIS – THEMatic Transnational church Route development with the Involvement of local Society/Razvoj mednarodne tematske cerkvene poti s sodelovanjem lokalne skupnosti, ki je sofinanciran iz strukturnih skladov Evropske unije s pomočjo programa evropskega transnacionalnega teritorialnega sodelovanja v Srednji Evropi. Pri projektu sodelavke Raziskovalne postaje Nova Gorica (RP

NG) sodelujemo kot partner, prijavitelj in vodilni partner projekta je Združenje občin območja zgornje Tise iz Fehérgyarmata (Felső-Tisza Vidéki Többcélú Kistérségi Társulás) na Madžarskem. Poleg nas sodeluje še deset partnerjev iz srednjeevropskih regij, in sicer s Češke (Javna organizacija Češka Švica iz Krásne Lípe), Nemčije (Center za tehnološko-strukturni razvoj pokrajine Riesa-Großenhain iz Glaubitz), Slovaške (Regionalna razvojna agencija Prešovske samoupravne regije iz Prešova), Italije (LAMO-RO razvojna agencija iz Astija, Provinca Padova in Provinca Torino), Avstrije (Graška škofija), Poljske (Združenje malopoljskih občin in mest iz Krakówa) in Slovenije (poleg RP ZRC SAZU Nova Gorica še BSC, Poslovno podporni center d. o. o. iz Kranja). Projekt se je začel prvega julija 2012 in se bo končal konec leta 2014.

Cilji in naloge projekta THETRIS

Z zavedanjem, da se podeželje Srednje Evrope spopada z demografskimi težavami, visoko brezposelnostjo in nerazvitostjo, hkrati pa v svojih vaških jedrih skriva nešteto dragocenih in zanimivih kulturnih vrednot, je namen projekta oblikovati strategijo, sodobne pristope in tehnike ohranjanja in trajnostne rabe kulturne dediščine za zagotavljanje socialne in ekonomske vitalnosti podeželskih skupnosti. Projekt se skozi aktivnosti, ki so razvrščene v pet delovnih paketov, osredotoča na cerkveno kulturno dediščino, zlasti na ohranjanje, predstavljanje in rabo srednjeveških in romarskih cerkva, ki so v mnogih skupnostih ključni dejavniki srečevanja in povezovanja ljudi. Ker je njihov socialni in ekonomski pomen velikokrat izključen iz regionalnih, državnih ali transnacionalnih razvojnih strategij, projekt na podlagi regionalnega identificiranja in ovrednotenja cerkvene dediščine, priprave SWOT analiz in oblikovanja regionalnih cerkvenih poti podaja inovativne tehnološke rešitve, strategije in priporočila o sodobnih pristopih rabe in koriščenja cerkvene dediščine. Na novo oblikovane ali tematsko dopolnjene že obstoječe regionalne cerkvene poti bodo predstavljale del skupne transnacionalne cerkvene poti, ki bo potekala po srednjeevropskih regijah, in hkrati predstavljala skupni element evropske-

thetris

Marijine božjepotne cerkve med Alpami in Krasom

Slika 1: Naslovnica publikacije *Marijine božjepotne cerkve med Alpami in Krasom* avtorice Jasne Fakin Bajec. Slika 2: Zemljevid vključenih cerkva v projekt THETRIS.

ga povezovanja. Hkrati je namen projekta ozavestiti lokalno prebivalstvo o novih izzivih, ki jih ponuja trajnostno ohranjanje in raba kulturne dediščine za oblikovanje in utrjevanje kolektivne identitete ter dvig konkurenčnosti evropskih regij. Regionalne cerkvene poti bodo oblikovale mrežo lokalnih kulturnih prizorišč, za katere bodo razvite strategije regionalnega ohranjanja in upravljanja. Hkrati bodo skozi projektne aktivnosti testirane različne informacijske in komunikacijske tehnologije (QR kode, GPS sledenje, 3D foto natečaj za mlade), ki lahko zmanjšajo stroške dediščinskega upravljanja in promocije ter hkrati k dediščinskih aktivnostim pritegnejo mlajše generacije.

Projektne aktivnosti potekajo na regionalnem območju, kjer delujejo ustanovljene regionalne delovne skupine, in čezmejnem območju, kjer sodelujoči partnerji na skupnih srečanjih izmenjujemo različna mnenja, izkušnje in dobre prakse. Velik poudarek projekt namenja vključevanju različnih deležnikov iz lokalnega okolja (predstavnikov župnij, nacionalnih dediščinskih institucij, občinskih oblasti in turističnih organizacij), ki so glavni upravljavci kulturne dediščine in njene sodobne rabe za izboljšanje kakovosti življenja v lokalni skupnosti.

Poleg prvega in drugega delovnega paketa, ki sta namenjena upravljanju in usklajevanju aktivnosti ter zagotavljanju promocije projektnih dosežkov in rezultatov, se glavnina vsebinskega dela izvaja v tretjem, četrtem in petem delovnem paketu.

Namen tretjega delovnega paketa, ki poteka od konca leta 2012, je analiza snovne in nesnovne dediščine na regionalni in transnacionalni ravni ter oblikovanje regionalne in transnacionalne strategije za njeno ohranjanje in trajnostno rabo. V jesenskem času v letošnjem letu so se pri nekaterih partnerjih odvila transnacionalna srečanja ogleda in ocenitve dobrih praks, po diskusijah s lokalnimi strokovnjaki in prebivalstvom pa so se podala poročila in predlogi o predstavljeni dediščinski problematiki. Sodelavke RP NG smo se udeležile ocenitev dobrih praks v Provincii Torino v Severni Italiji, kjer smo si na tridnevem gostovanju ogledali dediščino geografsko in kulturno raznolike

doline Sussa, ki se razprostira od visokih gora v bližini francoske meje (leta 2006 so tu potekale zimske Olimpijske igre) do krajev v bližini Torina. Kljub temu da so v Provincii Torino izvedli več projektov s področja ohranjanja in rabe kulturne dediščine, hkrati so pred nastalo ekonomsko krizo bančne družbe finančno pomagale pri ohranjanju in restavriranju državnih spomenikov, se soočajo s podobnimi težavami kot v mnogih evropskih regijah, tj., kako lokalno prebivalstvo pritegniti v upravljanje dediščine po zaključkih dediščinskih projektov. Glavni cilj četrtega delovnega paketa, ki se je začel v drugi polovici leta 2013, je izvedba sedmih pilotnih akcij in seminarjev v nekaterih partnerskih regijah z namenom testirati inovativne pristope, metode in rešitve za ohranjanje in rabo kulturne dediščine, ki jih bo mogoče prenesti na druga partnerska območja. To bo pripomoglo k razpršitvi in uporabi inovativnih tehnologij upravljanja s kulturno dediščino. Peti delovni paket se bo začel v začetku leta 2014 in bo zagotovil trajnost projektne rezultate. Vsak partner bo oblikoval prenosljiv plan, kako prenesti in implementirati izbrane prvine dobrih praks upravljanja z dediščino iz drugih partnerskih regij. Partnerji bodo tudi predstavili trajanje, finančni okvir in proces implementacije izbrane dobre prakse glede na potrebe in zmožnosti vključene regije in posamezne ciljne skupine (mlade, invalide, romarje ipd.). Regionalne cerkvene poti bodo istočasno virtualno vključene v skupno meddržavno pot, ki bo predstavljala transnacionalno mrežo regionalnih partnerskih kulturnih središč. Partnerji bodo za svojo regijo oblikovali tudi trajnostni plan, ki ga bodo podpisali lokalni politiki in dediščinski upravljavci, v njem pa bodo navedeni časovni okviri, viri in organizacijske vsebine ohranjanja projektne rezultate. S tem se bo v projektne aktivnosti vključilo tudi lokalno politiko, ki poleg strokovnjakov in lokalnih prebivalcev predstavlja najpomembnejšega akterja pri nadaljnjem življenju projektne rezultate. Na podlagi različnih partnerskih izkušenj, analiz in ovrednotenih dobrih praks ter inovativnih rešitev za ohranitev, rabo in upravljanje kulturne dediščine bodo oblikovana priporočila za Evropsko skupnost in druge evropske regije. V

okviru drugega paketa je bila aktivirana internetna stran (<http://www.thetris.eu>), kjer so predstavljeni strokovni materiali, študije, politike in zakoni, povezani z ohranjanjem in upravljanjem s cerkveno kulturno dediščino.

Projekt THETRIS in goriški prostor

Raziskovalna postaja ZRC SAZU v Novi Gorici vodi peti delovni paket. S svojim strokovnim znanjem bomo poleg vodenja predstavljenih aktivnosti izvedli še izobraževanje o prenosljivosti elementov dobrih praks upravljanja z dediščino v lokalno okolje, predvsem pa o pomenu in načinih vključevanja lokalnega prebivalstva v različne dediščinske aktivnosti, saj so domačini poglavitni akterji nadaljnje rabe kulturne dediščine. V okviru tretjega delovnega sklopa smo oblikovali regionalno cerkveno pot po Goriški, v katero smo vključili Marijina božjepotna svetišča med Alpami in Krasom. V skupno srednjeevropsko cerkveno pot smo pritegnili naslednja goriška svetišča, župnije in samostane: cerkev Lavretanske Matere Božje v Trenti (župnija Soča, oskrbovana iz župnije Bovec), cerkev Device Marije v Polju pri Bovcu (župnija Bovec), cerkev Marijinega imena na Mengorah (župnija Volče, oskrbovana iz župnije Most na Soči), cerkev Marijinega imena na Marijinem Celju (župnija Marijino Celje, oskrbovana iz župnije Kanal), cerkev Marije Snežne v Nadavčah (župnija Avče, oskrbovana iz župnije Ročinj), cerkev Device Marije na Vrhovlju pri Kojškem (župnija Kojško), baziliko Marije Božje Matere na Sveti Gori (Frančiškanski samostan), cerkev Gospodovega oznanjenja na Kostanjevici pri Novi Gorici (Frančiškanski samostan, župnija Nova Gorica – Kapela), cerkev Žalostne Matere Božje na Mirenskem Gradu (samostan Lazaristov), cerkev Brezmadežne Device Marije na Gradišču nad Prvačino (župnija Renče), cerkev Marijinega vnebovzetja nad Vitovljami (župnija Osek, oskrbovana iz župnije Šempas), cerkev Marije Tolažnice žalostnih v Logu pri Vipavi (župnija Vipava) cerkev Marije Snežne na Obeluncu nad Gočami (župnija Goče), in cerkev Device Marije Obršljanske pri Komnu (župnija Komen). Naštete cerkve bodo predstavljene v okviru virtualne srednjeevropske cerkvene poti

na internetni strani in v brošuri *Marijine božjepotne cerkve med Alpami in Krasom*, ki bo izšla v začetku leta 2014. Pet izbranih cerkva, tj. Cerkev Marije Snežne v Nadavčah, Cerkev Brezmadežne Device Marije na Gradišču nad Prvačino, Cerkev Marijinega vnebovzetja nad Vitovljami, Cerkev Marije Snežne na Obeluncu nad Gočami, Cerkev Device Marije Obršljanske pri Komnu, je tudi označenih z napisnimi tablami.

Marijine božjepotne cerkve povezuje romarska pesem *Marija, skoz življenje voditi srečno znaš*, skladatelja Ignacija Hladnika. Ker besedilo pesmi izraža prošnjo Mariji v boju proti revščini in drugim težavam, hkrati je po ljudskem pripovedovanju opogumljajoče bodrilo naše prednike skozi težke osebne in družbenopolitične preizkušnje, lahko tudi v sodobnem času spodbuja upanje na lažji, predvsem pa bolj prisrčen, spoštljiv in radoživ jutrišnji dan. Pesem simbolno povezuje življenje preteklih in sodobnih generacij, skupaj s predstavljenimi cerkvami pa sooblikuje prvino lokalne in regionalne identitete. Vključene in v brošuri opisane cerkve predstavljajo prostor skupnega druženja, vzpostavljanja prijateljskih vezi, solidarnosti in medsebojne pomoči. To so glavne socialne vrednote, ki bodo tudi v prihodnosti ohranjale in vzpostavljale kvalitetnejše in bogatejše življenje na podeželju, posledično pa zdravo in spodbudno okolje za inovativne poslovne ideje in nova delovna mesta. Za naše prednike, zlasti za kmečki sloje je božjepotništvo marsikdaj predstavljalo edino obliko turizma in možnosti srečevanja z drugimi kulturami. Tudi danes lahko na podeželju romarska cerkev predstavlja pomembno točko, ki s svojo zgodovino in arhitekturo duhovno oplemeniti turistično ponudbo kraja. Ker so se že naši predniki zavedali, da je za lažje življenje na kmetiji potrebno medsebojno sodelovanje, zaupanje in vaška pomoč, ter da tekmovalnost, individualizem, sledenje lastnim interesom ne prinesejo osebnega in družbenega zadovoljstva ter napredka, naj v prihodnosti njihove izkušnje, znanja in nauki skupaj s kulturnimi in svetnimi prostori predstavljajo temelj za boljše, predvsem pa sočutnejše jutrišnje dni.